

דבר הרהיבית

י"ד ע"י הרה"ג ר' יהושע נחמן שליט"א מרבני בית החוראה לענייני ריבית

גליון פ"ט

פרשת וישב

נושא השבוע
שאלות בעניני ריבית
בהזמנת סופגניות

דבר העורך

בפרשת השבוע פרשת וישב כתוב "וַיֵּרָא אֲדֹנָיו בִּי ה' אֵתוֹ וְכָל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה ה' מִצְלִיחַ בְּיָדוֹ: וּבִרְשׁוֹי פִּירַשׁ בִּי ה' אֵתוֹ: שֵׁם שְׁמוֹם שְׁנוֹר בְּפִיו וּבִרְמֻבֵּי הָעֵתִיק לִשׁוֹן רִשְׁי, וְכַתֵּב עַל זֶה, וְאִינוֹ נֵרָאָה, אֲבָל וַיֵּרָא אֲדֹנָיו בִּי ה' אֵתוֹ, כִּי יִצְלִיחוֹ מַעֲשָׂיו בְּכָל עֵת יוֹתֵר מִכָּל אָדָם וְיָדַע כִּי מֵאֵת ה' הוּא.

ובאמת נראה ששני הפירושים הולכים ביחד, שמי שזוכה להתנהג כמו שצריך, ובכל מעשיו הרי הוא מזכיר שם שמים, זוכה שיצליחו מעשיו ויש לו ברכה במעשיו ידיו, וניכר שה' אתו, שכל המעשים מתברכים אצלו.

יש לנו ללמוד כשאדם יעשה מלאכתו באופן שיוזכר תמיד את ה' בשעת מעשה, ובכל ענין יקפיד להזכיר שם ה', ונכלל בזה גם, שכל דבר שעושה יהיה כשר ונכון על פי התורה נקי מחשש כל איסור, בודאי יזכה על ידי זה, שיהיה ה' אתו ויצליח בכל מעשיו ויהיה ניכר שמאת ה' הוא.

פסקי הלכות

א. ללוות חפצים בהיתר [סאה בסאה]

ידוע שחז"ל גזרו שכשלוה אחד מחבירו דברי מאכל, או שאר חפצים [חוץ מכסף של אותו מדינה], חששו שמא עד שיחזיר יתייקר החפץ, וכשיחזיר יהיה ריבית, [מדרבנן]. ולכן גזרו חכמים שיש איסור ללוות סאה, כדי שיחזיר אחר כך סאה, וכתבו הפוסקים שאפילו ללוות לזמן מועט שאין מצוי שייתיקר גם כן גזרו חכמים].

יש כמה היתרים איך מותר ללוות בלי חשש איסור

א. אם יש ללוה קצת ממה שלוה, [לדוגמא בציור של סופגניות, אם יש ללוה סופגניה אחת, (בבית), מותר לו ללוות כמה סופגניות שרוצה], ובה לא גזרו חכמים, ואפילו אם לבסוף יתייקר, ויחזיר לו סופגניות ששוה יותר לא יהיה בזה איסור.

ב. אם יצא השער – שיש מחיר קבוע בחנויות למוצר זה, הנה ברוב מוצרים בזמנינו יש היתר של יצא השער, ולכן מותר ללוות, ובענין סופגניות יעויין במדור מעשה בריבית, אם נחשב שיצא השער.

ג. ללוות רק דבר מועט - בהלוואה של דבר מועט לא גזרו חכמים שמא יתייקר. ולכן שכן שמבקש ללוות שתי סופגניות, אין בזה איסור,

ד. לחשב את ההלוואה לפי סכום כסף [עשאו דמים], שיקבע את המחיר שמלוה לו מוצרים אלו לפי השווי של סכום זה

ולכן מכיון ששכנים בדרך כלל אין לווים אחד מהשני רק דבר מועט, ולכן בדרך כלל אין חשש איסור.

אבל אם יש דוגמא שלוה יותר מדבר מועט, לדוגמא בעל חנות שלוה מהחנות ליד סופגניות שיהיה לו במלאי, עד שיגיע אצלו המשלוח. או מלמד שלוה מכיתה אחרת סופגניות, באופנים כאלו, שאין זה הלוואה של דבר מועט יש להקפיד שיהיה בזה תנאי ההיתר.

הפינה של הילדים

מבקש מבנו ספגניה ומחר יקבל 2 ספגניות

שאלה א. משפחה אחת קנו באחד מימי החג ספגניות לכל בני המשפחה, [לכל ילד ספגניה אחת], אלא שבאמצע הדרך ספגניה אחת נפלה על הארץ, ויצא שהיה ילד אחד שלא היה לו ספגניה.

וכלם רצו לקבל היום את הספגניה, הבטיח האב שמי שישכים שלא לקבל היום ספגניה, בעזרת ה' יקבל מחר 2 ספגניות, שאל הבן האם יש בזה רבית.

תשובה, אין בזה רבית, שמכיון שהאב אינו מחיב לתן כלום לילד, אין כאן הלוואה, וכשאין הלוואה אין אסור רבית.

שאלה ב. ילד אחד קבל במסבת חג של הפתה ספגניה, וכשהגיע לביתו ראה אחיו הקטן את הספגניה והתחיל לבכות שגם הוא רוצה ספגניה, והאב ראה שקשה להרגיע את בנו הקטן, בקש מבנו הגדול שיתן עכשו את הספגניה לאחיו, וכדי לשכנע את בנו הבטיח לו שמחר יקנה לו 2 ספגניות, יש לשאל אם יש בזה רבית, [שהאב מבקש מבנו שיתן לילד הקטן ומבטיח לו שיחזיר לו אחר כך יותר].

תשובה: יש בזה אסור משום רבית, שמכיון שהילד קבל את הספגניה בכתה, הרי זה של הילד, ולכן יש על זה שם הלוואה כשנותן לאחיו ולכן אין להקל שאביו יחזיר לו יותר, [ויש עוד להאריך בזה, אם זה רבית מדאורייתא] וכן פסק בספר רבית הלכה למעשה

מעשה בריבית

מזמין סופגניות לליל שלישי ומשלם מראש בשעת ההזמנה

שאלה ששכיח, אדם אחד עושה סיום מסכת באחד מלילות החנוכה ומזמין בני משפחתו להשתתף בשמחתו, ולזה הזמין מהמאפי"י [קיוסק] ליד ביתו כמות של 50 סופגניות שיהיה מוכן ליום שלישי של חנוכה, [נר ד'].

ובעל המאפי"י [קיוסק] קיבל את ההזמנה אבל דרש שישלמו לו את הכסף מראש, יש לשאול אם יש בזה חשש איסור משום ריבית, שמשלם עכשיו בשעת ההזמנה ומקבל את הסופגניות רק בעוד כמה ימים.

תשובה

שהרי אין מצוי לקנות סופגניות כאלו במחיר זה, ובאופן זה צריך דוקא להיתר של יש לו. [היינו שיהיה לבעל המאפי"י בזמן ההזמנה כמות הסופגניות שהוא מזמין].

ז. אם רוצה דוקא ממאפי"י זו יש צד להקל

אלא שאם רוצה דוקא ממאפי"י זו, ובשום אופן לא ממאפי"י אחרת, אפילו אם זה איכות מאוד טובה, יש להקל, שבאופן זה הרי זה נחשב כפסיקה על דבר מסויים, שלא יצטרך המוכר להוציא מעות לקנות ביוקר. [ע"פ החו"ד סימן קע"ה סק"א]

ח. יש לו בצק אין נחשב יש לו

[ואם יש לבעל המאפי"י בשעת ההזמנה בצק מוכן לכמות הסופגניות שהזמין, אבל עדיין אינו אפוי, אינו נחשב כיש לו, שיהיה מותר למכור על סמך זה, אם חסר יותר משלש מלאכות, עשיית צורה של סופגניה, אפי"י הכנסת ריבה, וכו'].

ט. כשידוע שאינו דורש את הכסף כדי להשתמש עם הכסף

ויש הוכחות לזה יש להקל

אולם אם מוכח שאינו קובע את המחיר בגלל ששים מראש, כגון שמסכים לקבל צ'ק לעוד כמה ימים, או לחייב את האשראי בעוד כמה ימים, באופן זה אף אם משלם מראש אין בזה איסור שהרי ניכר שאינו מוזיל בגלל שהקדימו לשלם לו.

ומצוי הרבה שאין בעל המאפי"י צריך את הכסף עכשיו, אבל גובה את התשלום עכשיו רק כדי להקל עליו שעכשיו מדבר עמו, גובה ממנו עכשיו את הכסף, ולא בגלל שצריך בינתיים את הכסף, מכל מקום, דוקא אם יש לנו איזה ראי' שקביעת המחיר זה לא בגלל התשלום מראש בזה יש להקל אבל בלא ראי', קשה להקל במה שאסרו חכמים.

י. אם הלוקח מתחייב שיוסיף לשלם אין שום איסור

או יש לקונה לומר למוכר, שהוא משלם עכשיו סך 200 ₪ על ההזמנה, ואם לבסוף יעלה המחיר, עד יום שלישי, יוסיף לו כפי כמה שיעלה המחיר ביום שלישי, שבאופן זה הרי גילה דעתו שלא ירויח כלום בגלל שהקדים לשלם לו מראש.

יא. אין היתר משום שאין שומתו ידוע

אבל אין להתיר באופן כזה בגלל שאין שומתו ידוע, מכיון שיהיה ניכר אם לבסוף יעלה המחיר של הסופגניות שלו יהיה ניכר שהוא שילם יותר זול בגלל שהקדים לשלם לו מראש.

א. זמן התשלום מן הדין.

מן הדין הזמן שראוי לשלם על כל דבר שקונים, זה בזמן שמקבל את מה שקנה, ובדוגמא שמזמין סופגניות הזמן הראוי שישלם זה כשמגיע המשלוח.

ב. ומי שמשלם קודם לכן בזמן שמזמין.

ואמרו חכמים שאם שילם קודם זה נחשב כהלואה שהרי שילם כסף ואינו מקבל את הסחורה רק אחר כך, ונחשב שהלוה כסף למוכר, וחששו שאם יתייקר בינתיים והקונה יקבל את הסחורה כמחיר שהיה בשעת ההזמנה, הרי זה כריבית.

ובדרך כלל מותר להקדים לשלם מראש על ידי אחד מהיתרים.

ג. היתר א. אם יש לו למוכר.

לדוגמא במזמין 90 סופגניות, אם יש למוכר עכשיו בזמן ההזמנה את כל הכמות שמזמין [היינו 90 סופגניות], באופן זה מותר להזמין ולשלם מראש, [ובאופן זה מותר גם למכור להרבה אנשים על סמך הכמות שיש לו]

ד. היתר ב. אם יש שער קבוע

היינו אם מצוי לקנות בחנויות במחיר קבוע, [וכתבו הפוסקים שבזמנינו אפילו אם כל חנות מוכרת במחיר שונה, אפילו הכי אם כל חנות לעצמה מוכרת במחיר קבוע גם כן מותר לפסוק על סמך זה].

ובזמנינו הרבה מאוד מותרים נכללים בזה, שבדרך כלל יש מחיר קבוע למוצרי יסוד, כגון לחם חלב, ועוד הרבה מוצרים.

ה. בסופגניות, בסוג פשוט יש לזה שער קבוע

הדין בזה, לפי המציאות, שאם מזמין סוג סופגניות פשוטות, שמצוי לקנות בחנויות הגדולות במחיר קבוע [כמו שכן הוא בדרך כלל במסדות גדולות כתלמוד תורה וכדומה, שמזמין כדי ליתן לכל התלמידים, אבל לא איכפת לו מאיזה מאפי"י יספק לו] באופן זה מסתבר ששייך ההיתר של יצא השער, ולכן אם אינו מקפיד אם בעל הקיוסק יקנה ממאפי"י אחרת ויספק לו סופגניות, הרי זה נחשב כיצא השער, ויכול גם להזמין אצל הקיוסק הקטן ולקבוע מחיר ולשלם לו מראש.

ו. בסוג מיוחד אין לזה שער קבוע

אבל אם מזמין באיזה קיוסק או מאפי"י קטנה, ורוצה דוקא סופגניות טובות כמו הסופגניות שלהם, [ולדעתו יש לזה טעם מיוחד], שבגלל זה מזמין אצלו, ויצטרך לספק לו סוג סופגניות מיוחדות, נראה שבאופן זה אין שייך היתר של יצא השער,

העולה להלכה

מזמין 50 סופגניות ומקדים לשלם מראש [מחיר רגיל]

1. אם יש למוכר את כל הכמות שמזמין אצלו - מותר.
2. ואם אין לו כמות כזאת עכשיו, אם יכול לספק לו מכל שאר החנויות, נחשב כיצא השער ומותר להקדים לשלם מראש ולקבוע את המחיר.
3. אבל באופן שרוצה דוקא סופגניות מיוחדות כמו של אותו מאפי"י, אין להקל שישלם מראש, רק אם יש לו למוכר.
4. או אם יש איזה הוכחה שלא בגלל שהקדים לשלם לו שומר לו את המחיר.
5. ועוד עצה יש שיאמר למוכר [אם שייך] שהוא מתחייב שאם יעלה המחיר של הסופגניות עד יום שלישי הרי הוא מתחייב שיוסיף לשלם על הסופגניות כמה ששוה ביום שלישי, [שלא ירויח ממה שהקדים לשלם על הסופגניות].
6. ואם רוצה ממאפי"י זו בדוקא [ואם לא יוכל לאפות בעצמו, לא יוכל בעל המאפי"י לקנות ממקום אחר], באופן זה יש מקילין לשלם מראש.